

The policy of soft defense in the face of the excommunicative currents of the Islamic world

Hossein Kohsarian^{1✉} | Mohammad Tayer² | Einuollah Akbarpour³

1. P.h.d student of Defense Management, Command and staff University, Tehran, Iran.
Email: h.kohsarian@gmail.com
2. Member of AJA Command and Staff University. Tehran.Iran.
E-mail: mohammad.m.mqp@gmail.com
3. P.h.d student of Defense Management, Command and staff University, Tehran, Iran.
Email: allah.akbarpour@gmail.com

Article Info ABSTRACT

Article type:
Research
Article

Article history:

Received 16
April 2023
Received in
revised form
22 October
2023
Accepted 11
December
2023
Published
online 19
December
2023

Keywords:

*Soft defense,
takfiri
thought flow,
Islamic
world, pure
Mohammedan
Islam.*

Objective: The present study explains the soft defense policy of the Islamic Republic of Iran in the face of the takfiri currents of the Islamic world. The main goal of the research is to explain the policy of soft defense in the face of the takfiri currents of the Islamic world.

Method: The research method is descriptive, that is, the research group analyzes the relationship between the independent and dependent variables of the research with the library method and the tools of books, documents, documents and speeches of the Imams of the Islamic Revolution.

Findings: The historical etymology of Takfiri thought flow is important, so the ideological foundations, etymology of social construction and modern etymology of Takfiri thought flow are analyzed. Since the formulation of soft defense is based on maintaining the theoretical framework of the confrontation between the pure Muhammadan Islam desired by the Islamic Revolution and the movement of Imam Khomeini (RA) in Iran with the Islam desired by takfiri currents, therefore, the present article takes the departure point of soft defense from this approach of Imam's political thought. Khomeini puts it. The analysis of the research and the explanation of the relationship between the variables is qualitative and with logical reasoning and induction..

Conclusion: Also, the results of the research provide solutions based on pure Islamic thought to deal with the takfiri currents of the Islamic world. From the point of view of this article, the desired soft defense is non-violence and is based on the moral and humane teachings of Islam. This model of defense makes rational thought flow in Islamic political thought and rationality and development the basis of fighting against takfiri currents. The final part of the article is to provide practical solutions for soft defense against the takfiri currents of the Islamic world.

Cite this article: Kohsarian, Hossein; Tayer, Mohammad and Akbarpour Ainullah. (2023). The policy of soft defense in the face of the excommunicative currents of the Islamic world, War Studies Quarterly, 5 (18): 203-228. DOI: <http://doi.org/10.22034/QJWS.2024.2000254.1142>

سیاست دفاع نرم در مواجهه با جریان‌های تکفیری جهان اسلام

حسین کوهساریان^۱ | محمد طایر^۲ | عین‌الله اکبرپور^۳۱. دانشجوی دکتری مدیریت دفاعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران. رایانامه: h.kohsarian@gmail.com۲. عضو هیئت‌علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران. رایانامه: mohammadtayer1975@gmail.com۳. دانشجوی دکتری مدیریت دفاعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران. رایانامه: allah.akbarpour@gmail.com

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:	هدف: پژوهش حاضر به تبیین سیاست دفاع نرم جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با
مقاله پژوهشی	جریان‌های تکفیری جهان اسلام می‌پردازد. هدف اصلی پژوهش تبیین سیاست دفاع نرم در مواجهه با جریان‌های تکفیری جهان اسلام است.
مقاله پژوهشی	روش: روش تحقیق توصیفی است یعنی گروه پژوهشی با روش کتابخانه‌ای و ابزار کتب، ا
تاریخ دریافت:	سناد، مدارک و سخنرانی‌های امامین انقلاب اسلامی به واکاوی رابطه متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش می‌پردازد.
تاریخ بازنگری:	یافته‌ها: ریشه‌شناسی تاریخی جریان فکری تکفیری از اهمیت برخوردار است، بنابراین
تاریخ پذیرش:	مبانی اندیشه‌ای، ریشه‌شناسی ساخت اجتماعی و ریشه‌شناسی مدرن جریان فکری تکفیری مورد تجزیه‌تحلیل قرار می‌گیرد. از آنجا که صورت‌بندی دفاع نرم مبتنی بر حفظ
تاریخ انتشار:	چارچوب نظری تقابل اسلام ناب محمدی مورد نظر انقلاب اسلامی و نهضت امام خمینی(ره) در ایران با اسلام مورد نظر جریان‌های تکفیری است، بنابراین مقاله حاضر
کلیدواژه‌ها:	نقطه عزیمت دفاع نرم را این رهیافت از اندیشه سیاسی امام خمینی(ره) قرار می‌دهد. تجزیه تحلیل پژوهش و تبیین رابطه متغیرها کیفی و با استدلال منطقی و استقراء است.
دفاع نرم، جریان فکری تکفیری، جهان اسلام، اسلام ناب محمدی	نتیجه‌گیری: همچنین نتایج پژوهش به ارائه راه‌کاهایی مبتنی بر اندیشه اسلام ناب جهت مقابله با جریان‌های تکفیری جهان اسلام است. دفاع نرم مطلوب از دیدگاه مقاله حاضر خشونت‌پرهیز و مبتنی بر آموزه‌های اخلاقی و انسانی اسلام است. این الگوی دفاع، جریان فکری عقلانی در اندیشه سیاسی اسلام و عقلانیت و توسعه را مبنای مبارزه با جریان‌های تکفیری قرار می‌دهد. پایان‌بخش مقاله نیز ارائه راه‌کارهای عملی جهت دفاع نرم در مقابل جریان‌های تکفیری جهان اسلام است.

استناد: کوهساریان، حسین؛ طایر، محمد و اکبرپور عین‌الله. (۱۴۰۲). سیاست دفاع نرم در مواجهه با

جریان‌های تکفیری جهان اسلام، فصلنامه مطالعات جنگ، ۵ (۱۸): ۲۲۸-۲۰۳.

DOI: <http://doi.org/10.22034/QJWS.2024.2000254.1142>

ناشر: دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران.

© نویسندگان.

DOI: 10.22034/QJWS.2024.2000254.1142

مقدمه

جریان‌های فکری تکفیری قرائتی رادیکال از دین اسلام ارائه می‌دهند. ریشه تاریخی جریان فکری تکفیری در جهان اسلام به اندیشه‌های امام احمد بن حنبل فقیه اهل سنت باز می‌گردد. سلفی‌ها از حیث اعتقادی به دیدگاه‌ها و اندیشه‌های "احمد بن حنبل" (متولد ۲۴۱ ق)، "احمد بن تیمیه" (متولد ۷۲۸ ق)، "ابن‌القیم الجوزیه" (متولد ۷۵۱ ق) و "محمد بن عبدالوهاب تمیمی نجدی" (متولد ۱۱۱۵-۱۲۰۶ ق) استناد می‌جویند. سلفی‌ها به لحاظ معرفت‌شناسی "نقل‌گرا" محسوب می‌شوند یعنی نقل را بر عقل ترجیح می‌دهند. از نگاه آنها عقل در شئون دینی صلاحیت ندارد (سیدنژاد، ۱۳۹۸: ۴۸). ظهور مجدد اجتماعی این اندیشه اجتماعی به اوایل قرن نوزدهم و توسط امام عبدالوهاب بنیانگذار فرقه وهابیت در عربستان است. شیعه‌ستیزی و تخریب قبور متبرکه شیعیان در عراق و عربستان از جمله اقدامات این فرقه بود. پیروان وهابیت حکومتی قبیله‌ای در عربستان تشکیل دادند. جریان‌های تکفیری در مصر و سوریه نیز بروز اجتماعی داشته است. سلفیون متصوفه (غیرعقل‌گرا) را که دم از طامات و کرامات می‌زنند به باد انتقاد می‌گیرند و همچنین فلاسفه و متکلمین از دم تیغ نقد و تکفیر آنها مصون و محفوظ نمی‌مانند (هوشنگی، و سیفی، ۱۳۹۰: ۴۴).

در خلال دوره تجددخواهی اسلامی، از طریق بازاندیشی در برخی مفاهیم اساسی، زمینه برای عمل سیاسی ایجاد شد و شیعیان از بی‌عملی و انفعال سیاسی خارج شدند. اهل تسنن نیز با تغییر نگرش‌ها به نهاد خلافت و از دست رفتن کارآمدی آن، اندیشه حکومت اسلامی و نهاد مرتبط با آن شکل دادند (عنایت، ۱۳۹۸: ۶۷). تهاجم سازمان‌یافته غرب از آغاز قرن ۱۹ میلادی به منطقه غرب آسیا ظهور مجدد جریان‌های فکری رادیکال در جهان اسلام را تسریع نمود. اخوان‌المسلمین در مصر و جمعیت فداییان اسلام در ایران از جمله این جریان‌های فکری بودند که دفاع از ارزش‌ها و بنیان‌های اسلامی محور فعالیت اجتماعی این گروه‌ها بود. تهاجم شوروی سابق به افغانستان گروه‌های رادیکال جهان اسلام را وارد فاز عملیات دفاعی مسلحانه نمود. گروه‌های جهادی افغانستان محصول دوران جنگ سرد (۱۹۹۱-۱۹۴۵ م) و گروه تکفیری طالبان در دوران موسوم به نظم نوین جهانی در افغانستان متولد گردید. تحولات جهان عرب که به بیداری اسلامی و بهار عربی اشتهار دارد بستر مجدد ظهور اجتماعی جریان‌های فکری تکفیری در جهان عرب بود. منطقه حائل بین سوریه و عراق اصلی‌ترین آوردگاه این گروه‌های رادیکال بود.

به نظر می‌رسد ظهور جریان‌های تکفیری تهدیدی برای جهان اسلام و مخصوصاً شیعیان باشد. دفاع در مقابل موج هجوم جریان تکفیری به یکی از دغدغه‌های منادیان اسلام ناب در ایران اسلامی تبدیل شده است.

سلسله تحولات جهان عرب موسوم به بهار عربی و بیداری اسلامی منجر به شکل‌گیری منازعات و درگیری‌های اجتماعی در کشورهای عربی مخصوصاً سوریه و عراق گردید که آمیخته با سبعیت و خشونت بود. جنگجویانی از نقاط مختلف جهان مانند اروپا و روسیه و امریکا و افغانستان در این منطقه جمع شده و خشونت‌هایی به نام اسلام انجام می‌دادند که مایه وهن جهان اسلام و اساساً انسان بود. ریشه‌های اجتماعی و فکری شکل‌گیری این خشونت‌ها و همچنین سیاست^۱ دفاع مطلوب نرم در مقابل این جریان‌های فکری مسئله^۲ اصلی این مقاله پژوهشی است.

جریان‌های فکری تکفیری پدیده نوظهوری در جهان اسلام نیست، اما بخاطر مسلح بودن این جریان‌های فکری به مبانی اندیشه‌ای اسلام و بهره‌گیری حداکثری، مبالغه‌آمیز و ابزاری از آیات قرآن مخصوصاً آیات جهادی این کتاب آسمانی به مسئله‌ای جدی برای جهان اسلام تبدیل شده‌اند و همین مسلح بودن به آموزه‌های قرآنی و اسلامی دفاع در مقابل آنان را به امری پیچیده و چندبعدی تبدیل نموده است. ضرورت و اهمیت نظری طرح مسئله از آنجاست که ضعف ادبیات نظری در حوزه دفاع نرم در مقابل جریان‌های تکفیری یک خلاء پژوهشی به نظر می‌رسد. از این رو طرح نظری سیاست دفاع نرم و بهره‌گیری از ابزار پرقدرت اندیشه و استدلال و عقلانیت برای مواجهه با این معضل بزرگ جهان اسلام از اهمیت برخوردار است.

اهمیت و ضرورت عملی تحقیق نیز از آنجاست که انجام پژوهشی در حوزه دفاع نرم در مواجهه با جریان‌های فکری تکفیری منجر به خلق ادبیات نظری جهت ارائه راه کار برای چگونگی مواجهه با توسعه دامنه نفوذ این گروه‌ها در محیط منطقه‌ای و در نهایت به عبور کم‌هزینه در سطح ملی از این معضل مدد می‌رساند. به نظر می‌رسد بزرگترین خطر برای اندیشه پویا و عدالت‌خواه تشیع خطر جریان‌های فکری تکفیری می‌باشد. کینه عجیب و دشمنی ایدئولوژیک و ستیزه‌گرانه این جریان فکری نسبت به تشیع، ایران با مکتب شیعی را به ضرورت پیدا کردن راهکارهای دفاعی وامی‌دارد. صورت‌بندی سیاست دفاع نرم در مواجهه با جریان فکری تکفیری دغدغه اصلی پژوهشگر در این تحقیق است. بنابراین ارائه راهکار دفاعی نرم در مواجهه با این

¹policy

²problem

جریان فکری، به کاهش هزینه‌های مادی و معنوی ناشی از تهاجمات این جریان فکری به جهان اسلام و تشیع علوی در جهان اسلام مدد می‌رساند.

ادبیات تحقیق

سیاست دفاع نرم در مواجهه با جریان‌های اجتماعی تکفیری در جهان اسلام مطابق چارچوب نظری پژوهش حاضر بر بنیاد اندیشه سیاسی اسلام و رویکرد تقابل اسلام ناب محمدی-اسلام جریان تکفیری است؛ امام خمینی(ره) در تبیین رویکرد اسلام ناب محمدی و در واکنش به شهادت سیدعارف حسینی روحانی شیعه پاکستانی توسط جریانهای تکفیری می‌فرماید: "راه مبارزه با اسلام امریکایی از پیچیدگی خاصی برخوردار است که تمامی زوایای آن باید برای مسلمانان پابرنه روشن گردد؛ که متأسفانه هنوز برای بسیاری از ملت‌های اسلامی مرز بین «اسلام امریکایی» و «اسلام ناب محمدی» و اسلام پابرنه‌نگان و محرومان، و اسلام مقدس نماهای متحجر و سرمایه داران خدانشناس و مرفهین بی‌درد، کاملاً مشخص نشده است. و روشن ساختن این حقیقت که ممکن نیست در یک مکتب و در یک آیین دو فکر متضاد و رودررو وجود داشته باشد از واجبات سیاسی بسیار مهمی است، (صحیفه امام، ج ۲۱ صص ۱۲۲-۱۲۱)" بنابراین سه کلید واژه مهم "اسلام ناب محمدی مورد نظر انقلاب اسلامی و امام خمینی(ره)"، "دفاع نرم" و "جریان اجتماعی تکفیری جهان اسلام" تبیین می‌گردد.

اسلام ناب محمدی در مقابل اسلام آمریکایی

امام خمینی (ره) به عنوان بنیان‌گذار نظام جمهوری اسلامی ایران، شاخصه اصلی انقلاب را اسلام علیه اسلام می‌نامند و برای تبیین این دو نوع اسلام تلاش زیادی نمود تا جایی که در سال آخر حیات مبارک در پیام‌های متعددی ویژگی‌های این دو نوع اسلام را بیان می‌کند، به عنوان مثال می‌توان به پیام قطع نامه ۵۹۸، فرمان تشکیل بسیج دانشجویی و پیام به هنرمندان اشاره کرد.

امام(ره) اسلام ناب محمدی را اسلام آمیخته با سیاست، اسلام مبارزه و ستیز با جهانخواران، اسلام عدالت‌خواه، اسلام ظلم‌ستیز و عدم سازش، اسلام تحمل سختی‌ها و مشکلات در راه مبارزه، اسلام ساده‌زیستی می‌دانند و در مقابل ویژگی‌های اسلام آمریکایی را گوشزد می‌فرمایند و اسلام آمریکایی را اسلام سرمایه‌داری، اسلام مرفهین بی‌درد، اسلام منافقین، اسلام

راحت‌طلبان و فرصت‌طلبان، اسلام جدایی‌دین از سیاست، اسلام سکوت و سازش و تسلیم و فرومایگی در برابر ستمکاران و مستکبران، اسلام ملی‌گرایان و لیبرال‌ها و انجمن‌حجتیه‌ای‌ها، اسلام مقدس‌نمایان و متحجرین، اسلام کناره‌گیران و اشکال‌تراشان و آخوندهای درباری و متحجر و در خدمت سیاست‌های استعماری معرفی می‌کنند. او در دیدا هنرمندان در ۳۰ شهریور ۱۳۶۷ می‌گوید: "نہا هنری مورد قبول قرآن است که صیقل‌دهنده اسلام ناب محمدی - صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم - اسلام ائمه‌هدی - علیهم‌السلام - اسلام فقرای دردمند، اسلام پابرهنگان، اسلام تازیانه‌خوردگان تاریخ تلخ و شرم‌آور محرومیت‌ها باشد. هنری زیبا و پاک است که کوبنده سرمایه‌داری مدرن و کمونیسم خون‌آشام و نابودکننده اسلام رفاه و تجمل، اسلام التقاط، اسلام سازش و فرومایگی، اسلام مرفهین‌بی‌درد، و در یک کلمه «اسلام امریکایی» باشد. (صحیفه امام، ج ۲۱: ۱۳۸۱: ص ۱۴۵)"

در فرازی دیگر می‌فرماید: «از صدر اسلام تا کنون دو طریقه، دو خط، بوده است: یک خط، خط اشخاص راحت‌طلب که تمام همتشان به این است که یک طعمه‌ای پیدا کنند و بخورند و بخوابند و عبادت خدا هم آنهایی که مسلمان بودند می‌کردند، اما مقدم بر هر چیزی در نظر آنها راحت‌طلبی بود... این در طول تاریخ تا حالا بوده است... اسلام را خلاصه کرده بودند در عبادات، مثلاً نماز و روزه و امثال اینها، برای اسلام هم غیر از این، خیلی؛ نه اطلاعات صحیح داشتند و نه ارزشی قائل بودند، همان باید در منزل‌ها بنشینند و نگاه کنند و به دیگران اشکال کنند... یک دسته دیگر هم انبیاء بوده‌اند و اولیای بزرگ، آنها هم یک مکتبی بود و یک خطی بود، تمام عمرشان را صرف می‌کردند در اینکه با ظلم‌ها و با چیزهایی که در ممالک دنیا واقع می‌شود همشان را اینها صرف می‌کردند در مقابله با اینها... این دو رشته، از اول خلقت تا حالا بوده است.» (صحیفه نور ج ۱۵، ص ۷، ۱۳۶۹)

امام خمینی سه شاخه مهم اسلام امریکایی را تبیین می‌نماید. دسته اول را حکومت‌های سلطه‌طلب و استعمارگر تشکیل می‌دهند که رواج هرچه بیشتر اسلام ناب را سدی عظیم در برابر خواسته‌های شیطنی و سیطره همه‌جانبه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی خود دانسته و از هرگونه تلاش برای جلوگیری از نفوذ آن در میان ملت‌ها کوتاهی نمی‌کنند. دسته دوم که تحت حمایت و طرفداری گسترده دسته اول قرار دارند جریان نفاق و دورویی را تشکیل می‌دهند. جریانی که مبارزه با آنها به مراتب از مبارزه با دسته قبل سخت‌تر و طاقت‌فرساتر است. "... در ظاهر برای اسلام دعوت می‌کنند، در ظاهر حرف اسلام می‌زنند، قلم‌هایشان و قدم‌هایشان برای اسلام است لکن زیر پرده با اسلام مخالفند، مخالفت با اسلام می‌کنند در زیر پرده، با اینها باید چه بکنیم؟" (صحیفه نور ج ۱۰، ص ۷، ۱۳۶۹). دسته سوم هم در جریان

اسلام آمریکایی، دسته‌ای است که دچار یکی از چند نوع فهم اشتباه و خطرناک از اسلام شده است. دارندگان فهم ارتجاعی، فهم التقاطی، فهم انحرافی، فهم اجزایی و از همه خطرناک‌تر فهم اشرافی از دین و اسلام در این دسته قرار می‌گیرند که شرح و بسط آن در این مختصر نمی‌گنجد.

امام(ره) در پیامی دیگر به هر دو اسلام اشاره می‌کند و می‌گوید: "شما باید نشان دهید که چگونه مردم علیه ظلم و بیداد، تاجر و واپس‌گرایی قیام کردند و فکر اسلام ناب محمدی را جایگزین تفکر اسلام سلطنتی، اسلام سرمایه‌داری، اسلام التقاط و در یک کلمه اسلام آمریکایی کردند(منبع پیشین، ص ۷۴)؛ "چنانکه در پیامی دیگر هر دو اسلام را مجسم می‌نماید: "تنها هنری مورد قبول قرآن است که صیقل دهنده اسلام ناب محمدی (ص)، اسلام ائمه هدی (ع)، اسلام فقرای دردمند، اسلام پابرهنگان، اسلام تازیانه‌خوردگان تاریخ تلخ و شرم آور محرومیت‌ها باشد. هنری زیبا و پاک است که کوبنده سرمایه‌داری مدرن و کمونیسم خون‌آشام و نابودکننده اسلام رفاه و تجمل، اسلام التقاط، اسلام سازش و فرومایگی، اسلام مرفهین بی‌درد و در یک کلمه اسلام آمریکایی باشد(منبع پیشین، ص ۳۰)".

فهم استراتژی تقابل دو اسلام مطابق اندیشه سیاسی امام خمینی(ره) برای تحلیل جریان‌های فکری تکفیری در جهان اسلام از اهمیت برخوردار است. به نظر می‌رسد جریان‌های فکری تکفیری شعبه‌ای برآمده از همان اسلام آمریکایی مورد نقد امام خمینی(ره) می‌باشد. خط ترور و تکفیر که از شبه قاره هند آغاز و در خاورمیانه با ظهور گروه‌های جهادی افغانستان و پاکستان و داعش در منطقه عراق و شام ادامه یافت در واقع تداوم همان جریان اسلام آمریکایی مورد نقد امام خمینی ره است.

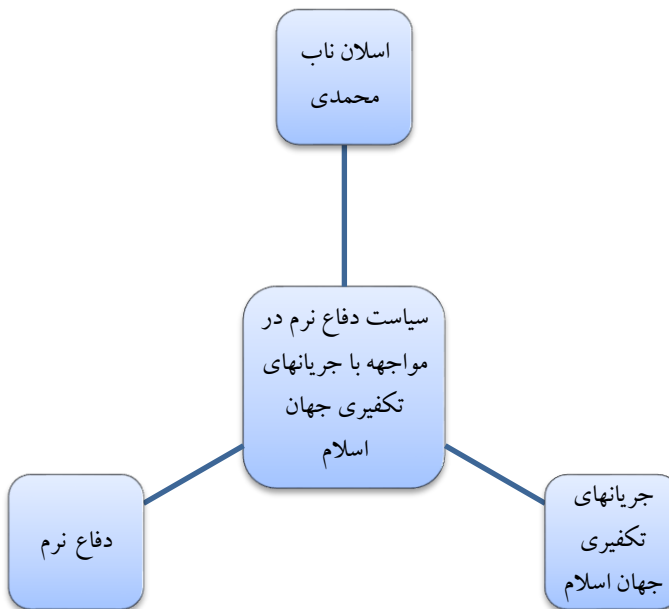
دفاع نرم

اصطلاح قدرت نرم برای نخستین بار توسط جوزف نای مطرح شد. وی در سال ۱۹۹۰ کتابی با عنوان مرز رهبری منتشر ساخت که در آن به پرورش مفهوم قدرت نرم پرداخت. به اعتقاد وی آمریکا تنها به خاطر قدرت اقتصادی و نظامی قوی‌ترین کشور جهان نیست، بلکه این امر به خاطر بعد سومی است که قدرت نرم نام دارد. نای تاکید دارد که تحصیل صلح از تحصیل پیروزی در جنگ مشکل‌تر است و قدرت نرم برای تحصیل صلح ضروری است. وی به دو نوع متمایز از قدرت اشاره می‌کند ۱- قدرت نرم و ۲- قدرت سخت. قدرت سخت در واقع همان نیروی نظامی و اقتصادی است و می‌تواند مبتنی بر مشوق هویج و تهدید چماق باشد. با این حال روشی غیر مستقیم برای دستیابی به چیزی که مد نظر است نیز وجود دارد که روی دیگر

قدرت نامیده می‌شود که همان قدرت نرم است. با این حال قدرت نرم به سختی و در دراز مدت ساخته می‌شود و در صورت اتخاذ سیاست‌های نادرست می‌تواند صدمه ببیند (نایینی، فصلنامه راهبرد دفاعی، شماره ۲۸ بهار ۱۳۸۹).

از دیدگاه نای قدرت نرم توانایی به دست آوردن آن چه مورد نظر است از طریق جذابیت و نه اجبار و تهدید یا تطمیع و رشوه تعریف می‌شود. در واقع مفهوم قدرت نرم به معنای توانایی نفوذ و تاثیرگذاری در رفتار دیگران برای گرفتن نتیجه مطلوب تلقی می‌شود و راه‌های مهم آن برای تاثیرگذاری شامل متقاعد کردن از طریق جذابیت می‌باشد. شخصی که اقتدار، ثروت یا شخصیت جذابی دارد قدرتمند خوانده می‌شود. توانایی شکل دهی به ترجیحات مخاطبان به سرمایه‌ای چون شخصیت جذاب، فرهنگ، ارزش‌ها و سازمان‌های سیاسی و سیاست‌هایی که دارای مشروعیت و اعتبار اخلاقی هستند نیاز دارد. توانایی اغواگری همیشه موثرتر از اجبار است و ارزش‌هایی چون دموکراسی، عدالت، حقوق بشر و فرصت‌های فردی جهت تحقق امیال اغلب انسانی عمیقاً جذاب هستند.

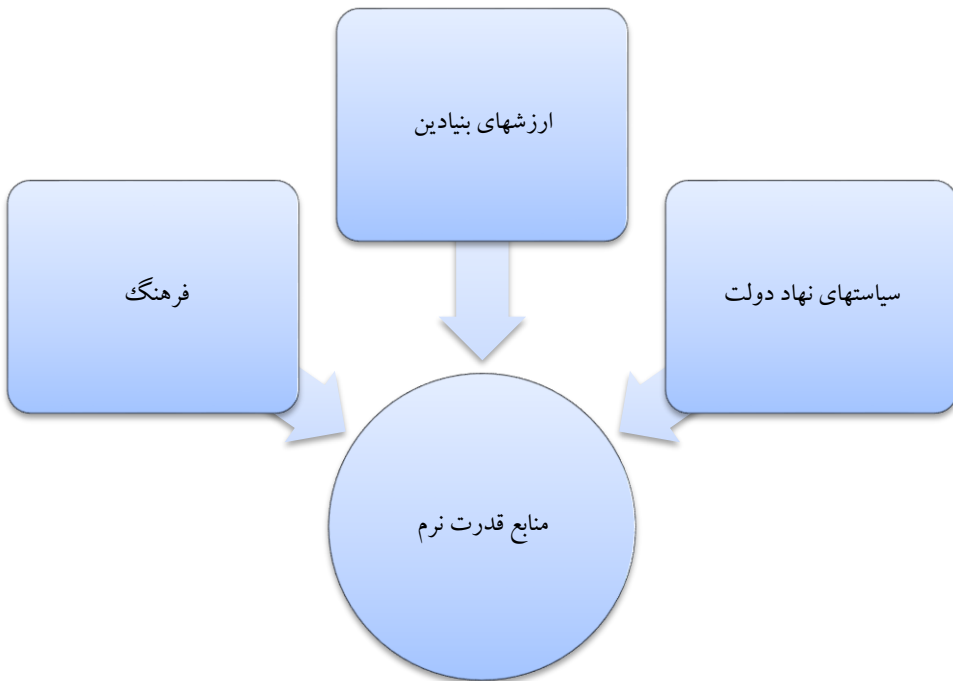
مدل مفهومی پژوهش به شرح زیر است:

نمودار ۱. مدل مفهومی پژوهش (منبع: محقق ساخته)

بر اساس مدل مفهومی بالا سیاست دفاع نرم در مواجهه با جریان‌های تکفیری جهان اسلام متغیر وابسته است و جریان فکری اسلام ناب محمدی و جریان فکری تکفیری در جهان اسلام متغیرهای مستقل موثر بر متغی وابسته هستند.

قدرت نرم شبیه به نفوذ نیست. نفوذ می‌تواند در برگیرنده قدرت سخت و شامل تهدیدها و تطمیع‌ها باشد اما قدرت نرم نیز چیزی بیش از منبع ترغیب و تهییج مردم است. اگر چه این موارد بخشی مهم از قدرت نرم را شامل می‌شود. این مفهوم همچنین توانایی جذب افراد را شامل می‌شود و جذب افراد عموماً به موافقت و رضایت منجر خواهد شد. به بیان ساده در روابط مبتنی بر اخلاق، قدرت نرم می‌تواند قدرت جذب کننده‌ای محسوب شود. منابع قدرت نرم سرمایه‌هایی هستند که توانایی ایجاد جذابیت را ایجاد می‌کنند. قدرت نرم ابزار رایج متفاوتی را برای تولید همکاری مورد استفاده قرار می‌دهد. جوزف نای منابع قدرت نرم را به سه دسته تقسیم می‌کند: فرهنگ، ارزش‌های بنیادین و سیاست‌ها نهاد دولت (دانش‌نیا، ۱۳۹۲: ۷۲) نای در اواخر سال (۱۹۹۰)، مقاله دیگری با عنوان «قدرت نرم» (نای، : ۱۹۹۰-۱۵۳) (۱۷۱) را ارائه داد که در آن ضمن تأکید بر ویژگی «توانایی کنترل رفتار دیگران» به عنوان فصل مشترک هر دو نوع قدرت سخت نظامی و اقتصادی و نرم، مسئله اصلی پیش روی ایالات متحده را در وضعیت پیچیده و متحول پس از جنگ سرد، در بررسی روند و چگونگی تغییر در سیاست‌های جهانی میداند و بر این اساس، دستور کار اصلی این کشور را در موقعیت جدید، فراتر از توجه به نقش ابرقدرتی و به کارگیری گسترده منابع، «توانایی کنترل محیط سیاسی» و وادار کردن دیگر کشورها به رفتار مطلوب خود قلمداد می‌کند. از این زاویه، قدرت نرم اهمیتی برابر با «قدرت فرماندهی دارد و اگر دولتی بتواند آن را در نظر دیگر کشورها مشروع جلوه دهد، با کمترین مخالفت در برابر خواست‌اش روبه رو خواهد شد. افزون بر آن، وجود ایدئولوژی و فرهنگ جاذب، تمایل دیگران را به پیروی افزایش می‌دهد و نیز حمایت از نهادهای بین‌المللی به هدایت یا محدود کردن فعالیت‌های آنان در مسیری مطلوب کمک خواهد کرد و حتی می‌تواند زمینه‌های به‌کارگیری یا اجبار قدرت سخت را تسریع کند (حسینی و جمعه‌زاده، ۱۳۹۲: ۱۶۰-۱۳۹).

نمودار ۲. منابع قدرت نرم (جوزف نای، ۱۳۹۳: ۲۹)

الف) فرهنگ

مفهوم فرهنگ برای اولین بار در اواخر قرن نوزدهم میلادی توسط انسان شناسان مورد استفاده قرار گرفت. اتولینلین تعریف واضح و کامل توسط انسان شناس بریتانیایی «ادوارد بورت تایلور»^۳ ارائه شده که در سال ۱۸۷۱ فرهنگ را چنین تعریف کرده است: «یک کلیت پیچیده شامل دانش، اعتقاد، هنر، قانون، اخلاقیات، آداب و رسوم و سایر توانمندیها و خصلتهای مکتسبه توسط انسان به عنوان عضوی از جامعه (Haviland: 36 1999)». به عبارت دیگر فرهنگ را می‌توان به عنوان مجموع ویژگی‌های رفتاری و عقیدتی اکتسابی اعضای یک جامعه خاص، تعریف کرد (کوین، : ۱۳۸۴ ۳۷). بنابراین فرهنگ مجموعه‌ای از ارزش‌ها و رویه‌هایی است که به جامعه معنا می‌دهد. برخی تحلیلگران قدرت نرم را به اشتباه به عنوان یک قدرت فرهنگی محسوب و به عنوان مجموعه از سرگرمی‌ها تلقی می‌کنند در حالی که منابع فرهنگی فقط گاهی به ایجاد قدرت نرم کمک می‌کند. آن‌ها رفتار برخاسته از قدرت نرم را با منابع فرهنگی اشتباه می‌گیرند. در حالی که این منابع گاهی به ایجاد قدرت نرم کمک کرده و کارایی منابع

³ Edward burentt taylor

قدرت به شرایط و زمینه بستگی دارد. برای مثال در حالی که فیلم‌های آمریکایی چین یا آمریکای لاتین جذاب هستند ممکن است در عربستان سعودی و پاکستان جذاب نباشند. زمانی که فرهنگ یک کشور ارزش‌های جهان شمول را در بر می‌گیرد و سیاست‌های آن، ارزش‌ها و منافعی را ارتقا می‌بخشد که دیگران نیز در آن سهیم هستند. در این صورت به دلیل جاذبه آفرینی، احتمال دستیابی به نتایج مطلوب برای آن کشور فراهم می‌گردد. ارزش‌های محدود و سیاست‌های خودمحور کمتر قادر به تولید قدرت نرم هستند. با این حال تاثیرگذاری فرهنگ به مثابه منبع قدرت نرم به بستر و زمینه‌ای که این قدرت در آن اعمال می‌شود بستگی دارد. به این معنی که چه کسانی با چه کسانی در چه شرایطی در ارتباطند. همچنین قدرت نرم در این رابطه بیش از قدرت سخت به اراده تفسیرکنندگان و دریافت‌کنندگان وابسته است. (سنبل، ۱۳۹۱: ۴).

آنچه می‌توان بر اساس تعریف نای از قدرت برداشت نمود این است که منابع فرهنگی قدرت به سادگی قابل تغییر نیستند. این منابع طی دورانی طولانی به مثابه ساختارهای مستحکم ظهور، بروز و انسجام یافته‌اند و همانند ذخایر یک کوه هستند. فرهنگ تشکیل شده از ساختارها، عقاید، ارزش‌ها، عادات و آداب و رسوم یک جامعه می‌باشد و نظامات معنایی آن را به وجود می‌آورد. نای، سیر تحول قدرت را از سرمایه به اطلاعات می‌داند و معتقد است اطلاعات، قدرت است و قدرت در حال عبور کردن از کشور غنی از اطلاعات است. بدین ترتیب، می‌توان گفت توانایی در زمینه واکنش به موقع در برابر اطلاعات جدید، منبعی عمده برای قدرت به شمار می‌آید. (نای، ۱۳۸۷: ۱۳۱).

ب) ارزش‌های بنیادین

نای می‌گوید برتری در میان رده‌بندی‌های شاخص فرهنگ فقط برای ایجاد توانگری و ثروت نیست، بلکه به سبب شهرت و جذابیتی است که این توانگری ایجاد می‌کند (نای، منبع پیشین، ۱۳۸۷: ۶۹) و ارزش‌های بنیادین حمیمایع فرهنگ است. ارزش‌های بنیادین دومین منبع قدرت نرم از دیدگاه نای هستند که دولت‌ها آنها را به عنوان معیار رفتار خود پذیرفته‌اند. این ارزش‌ها در رفتار داخلی (مانند قبول دموکراسی) در نهادهای بین‌المللی (مانند همکاری با دیگران) و در سیاست خارجی (مانند پیشبرد صلح و حقوق بشر) ترجیحات دیگران را عمیقاً تحت تاثیر قرار می‌دهد. دولت‌ها می‌توانند با معرفی خود به عنوان یک دولت نمونه و تاثیرگذار بر کشورهای دیگر آنها را جذب یا دفع کنند. اما قدرت نرم به اندازه‌ای که قدرت سخت به دولت تعلق دارد به دولت وابسته نیست. برخی ابزارها و اجزای قدرت همچون نیروهای مسلح کاملاً دولتی بوده و برخی دیگر همچون نفت و معادن ملی هستند. در مقابل بسیاری از منابع قدرت

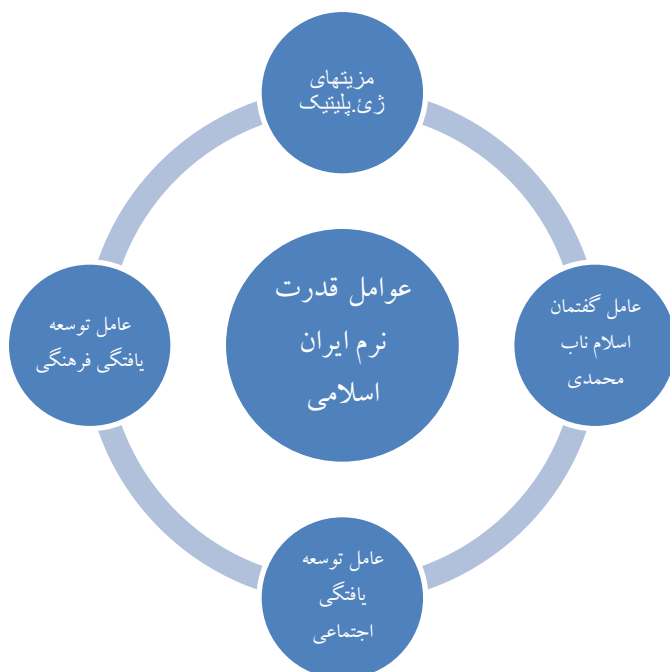
نرم از دولت جدا هستند و برای اهداف دولت پاسخگو نمی‌باشند. ارزش‌های بنیادین، رویه‌های تصمیم‌گیری کلان، شیوه‌های حل و فصل مخاصمات عمیق و پردامنه و نحوه تخصیص و توزیع منابع با اهمیت به هر جامعه‌ای ویژگی‌های خاصی می‌بخشد. چنانچه این ویژگی ظرفیت مقبولیت گسترده‌ای داشته باشد منبع مهمی برای دفاع نرم یک کشور محسوب می‌شود که با طراحی، هدایت و اجرای مناسب می‌تواند به نتایج ثمربخشی منتهی شود. قابلیت تغییر در مورد این منبع قدرت نرم نیز تا حدی بیشتر از منابع فرهنگی قدرت نرم است و در میان مدت در مورد برخی ارزش‌های بنیادین می‌توان انتظار تغییر را داشت (نقیب زاده، همشهری دیپلماتیک، شماره ۸۱، ۱۳۸۴)

ج) سیاست‌های دولت

سیاست‌های دولت در داخل و خارج کشور نیز یکی از منابع بالقوه قدرت نرم محسوب می‌شود به ویژه سیاست خارجی تاثیر قاطعی بر قدرت نرم دارد. در واقع سیاست‌های اعمال شده از جانب حکومت‌ها شمشیری دو لبه است که می‌تواند به ارتقا یا کاهش بخشی از قدرت نرم بیانجامد. سیاست‌های دولت اعم از داخلی و خارجی که ریاکارانه، متکبرانه، بی‌تفاوت نسبت به افکار دیگران یا مبتنی بر رویکرد کوتاه‌نظرانه نسبت به منافع ملی همه بازیگران باشند، می‌توانند به تضعیف قدرت نرم منجر گردند. برای مثال سیاست‌های دولت بوش در دوره نخست ریاست جمهوری وی تاثیرات بسیار بدی بر وجهه این کشور در عرصه بین‌الملل گذاشت. تاثیری که حتی موجب شد برخی منابع فرهنگی و ارزش‌های بنیادین آمریکا در بسیاری از کشورهای جهان با تردید نگرینسته شوند. قدرت نرم همانند قدرت سخت دارای محدودیت‌هایی است اما قدرت نرم بیش از قدرت سخت به خواست مفسران و دریافت کنندگانش بستگی دارد. همان طور که ذکر شد سیاست‌های عمومی، رهیافت‌ها، استراتژی‌ها، تاکتیک‌ها و زبان مورد استفاده دولت‌مردان نیز منبع مهم دیگری است که دفاع نرم یک کشور می‌تواند از آن بهره برد. سیاست‌های عمومی همانند روش‌هایی است که یک فروشنده یا تولید کننده کالا برای عرضه کالای خود و جذب مشتری به کار می‌گیرد. برای مثال روی کار آمدن باراک اوباما و اعلام سیاست‌های جدید و تغییر لحن آشکار مقام‌های آمریکایی تا حدی در تقویت وجهه عمومی آمریکا موثر بوده است. این تمایز مفهومی بسیار مهمی است که می‌تواند پژوهشگران و تصمیم‌گیران را از سردرگمی برهاند. (هادیان و احدی، فصلنامه روابط خارجی).

عوامل موجد قدرت نرم

عوامل مهم موجد قدرت نرم در ایران اسلامی برای مواجهه با جریان‌های تکفیری به شرح زیر است:

نمودار ۳. عوامل قدرت نرم ایران اسلامی (منبع: محقق ساخته)

یکم- عامل گفتمان اسلام ناب محمدی امام خمینی(ره)

مواجهه روایت‌محور امام خمینی از اسلام آمریکایی روایتی آمیخته با رویارویی معنوی/انقلابی است. این تعجب ندارد که خدای متعال مقدر فرماید که یک ملتی که هیچ ندارد، هیچ سلاحی ندارد، همین سلاح ایمان را دارد بر ابرقدرتها غلبه کند (صحیفه امام، ج ۲۳۰: ۶). این روایت معنوی/انقلابی امام(ره) نوعی شبکه معنایی ایجاد میکند و اجزاء این شبکه در خدمت یک فرایند روبه رشد قرار می‌گیرد که همان گفتمان اسلام ناب محمدی است. به نظر می‌رسد گفتمان‌سازی معنوی بر مدار مختصات اسلام ناب محمدی صورت‌بندی شده توسط امام خمینی جهت مواجهه با جریان فکری تکفیری از اهمیت برخوردار است.

دوم- عامل توسعه یافتگی فرهنگی

برخی از عواملی که تولیدکننده و یا تقویت‌کننده قدرت نرم هستند عبارتند از: ترویج زبان و ادبیات، تبلیغ آرمان‌ها و ارزش‌های متعالی، موقعیت ایدئولوژیکی، ارتباط دیپلماتیک مناسب و گسترده، مناسبات و مبادلات فرهنگی، ارائه تصویر مطلوب از خود، بهره‌گیری مناسب از اطلاعات و فرهنگ در راستای مقاصد دیپلماتیک، طراحی و اتخاذ استراتژی‌ها و سیاست‌های

مقبول، زدودن ذهنیت‌های تاریخی منفی، کسب جایگاه علمی پیشرفته و فن‌آوری‌های تکنولوژیکی، توان‌مندی اقتصادی بالا، قدرت شکل‌دهی و کنترل افکار عمومی، قدرت نفوذ در باورها و نگرش‌ها، برخورداری از شبکه‌های خبری جهان‌گستر و قدرت تولید و توزیع محصولات رسانه‌ای متنوع به کشورها و نفوذ در رسانه‌های بین‌المللی (جوزف‌نای، ۱۳۸۷: ۴۵). هم‌چنین برخورد مناسب و اتخاذ مواضع مقبول در برخورد با بحران‌های بین‌المللی، ارائه خدمات بشردوستانه، رعایت استانداردهای حقوق بشر، حمایت از جنبش‌های سبز و محیط زیست، مشارکت در جنبش‌های صلح‌طلب و نیروهای حافظ صلح، تشکیل انجمن‌های دوستی با کشورهای مختلف، حضور گسترده در جوامع فرهنگی و رایزنی‌های فرهنگی در سطح وسیع که در ایجاد و تقویت قدرت فرهنگی مؤثرند. برخی از نویسندگان حوزه روابط بین‌الملل، عوامل مؤثر دیگری را در تولید و تقویت قدرت نرم و سخت ذکر نموده‌اند که عبارتند از: وضعیت جغرافیایی (آب و هوا، وسعت خاک، موقعیت ژئوپولیتیکی، جمعیت و نیروی انسانی)، ظرفیت صنعتی، ارتباطات، استعدادهای علمی، اختراعات، ابتکارات، سازمان‌داری و دولتی، ایدئولوژی و اخلاق اجتماعی، اطلاعات و سطح آگاهی، خرد رهبری و روحیه ملی (کاظمی، ۱۳۶۹: ۱۳۸) در مجموع می‌توان گفت از جمله ممیزات قدرت نرم، مردمی بودن و غیررسمی بودن آن است. به عبارت دیگر، قدرت نرم، زمانی می‌تواند تولید‌گفتمان‌سازگاری با افکار عمومی نماید که مستلزم قدرت سخت نباشد و بتواند به دور از محدودیت‌ها و امر و نهی‌های قدرت سخت، در شرایط و فضای آزاد، تولید‌گفتمان محلی، منطقه‌ای و فراملی نماید و با سهولت، پیام خود را به افکار عمومی جهانیان برساند. نکته قابل توجه، آن است که قدرتی که از این طریق حاصل می‌شود را نباید با عوام‌گرایی و تولید عوامانه گفتمان، اشتباه گرفت، بلکه قدرت نرم (قدرت فرهنگی) به معنای تخصصی کردن، علمی کردن و عقلانی نمودن حوزه قدرت در همه عرصه‌هاست (Tucker, 2001: 6)

سوم- عامل توسعه‌یافتگی اجتماعی

از منظر توسعه‌یافتگی، افراد به دلیل ارتقاء سطح سواد و نیز تمکن مالی، آنچنان به زندگی فنی‌گره می‌خورند که نه وقت پرداختن به ایدئولوژی‌های کاذبی مثل تفکر سلفیه دارند و نه هم ورود به این گروه‌ها را عقلانی تفسیر می‌کنند. افراد بدون اینکه به نوع تفکر و عقیده دیگران اهمیت بدهند، در کنار آنها می‌زیند و تساهل و مدارای سیاسی و فکری را سرلوحه خود قرار می‌دهند. آنان بر اثر رشد عقلانی که بر اثر روند رو به رشد شاخص‌های توسعه‌یافتگی داشته‌اند کمتر به چنین افکاری تمایل پیدا می‌کنند. سنیان در کنار علویان و شیعیان در شهرهای توسعه‌یافته‌ای مثل استامبول زندگی می‌کنند و همزمان که اذان‌های

یکدیگر را به هنگام اقامه نماز می‌شنوند، در نماز جماعت هم شرکت کرده و با هم مصافحه می‌کنند. برعکس، مشاهدات عینی دیگری از کشورهای توسعه نیافته‌ای مثل عراق، سوریه و افغانستان، نشان می‌دهد که پائین بودن شاخص‌های توسعه‌یافتگی، هزینه زندگی سیاسی آنان را بالا برده و آنان را در وضعیتی منفی از رشد نگه داشته است. حتی اخبار دریافتی از افغانستان و پاکستان نشان می‌دهد که گروه‌های تکفیری به محلی برای امرار معاش افراد بی‌کار و تهیدست تبدیل شده‌اند و البته رفته رفته، جذابیت‌های مذهبی به انگیزه‌های قدرتمندتری در رفتار آنان تبدیل شده است. فقر به عنوان عامل تروریسم بیش از هر عامل دیگری ظاهر می‌شود. از این نگاه فقر اقتصادی، سطوح نازل شاخص‌های زیستی عامل ایجاد و گسترش گرایش‌های سلفی‌گری قلمداد شده است. خود مقوله فقر بر این اساس تعریف می‌شود که هر فرد حداقل نیازهای پایه‌ای برای معیشت دارد که عدم تامین آنها وی را دچار مشکل می‌کند. به عبارت دیگر، فقر محرومیت عمیق از مواهب مادی است که راه توسعه متعارف فرد را تا آن درجه سد می‌کند که یکپارچگی شخص را به هم می‌ریزد. فقیر بودن از این نقطه نظر به معنای ناتوانی در تامین نیازهای بیولوژیکی خود و خانواده از طریق منابع یا فعالیت خویش است (بارتلی، فصلنامه دفتر مطالعات سیاسی: ۳۰). نظریه پردازان این طیف قائلند که سلفی‌گری و گسترش آن در خاورمیانه رابطه متقابل با فقر مادی دارد و خشونت‌های تروریستی از یک طرف می‌تواند افزایش فقر شود و از طرف دیگر فقر موجب رشد تروریسم شود. از این نگاه، کشورهای با درجه بالای جمعیت فقیر بیشتر در معرض رشد گروه‌های سلفی‌گری و تروریسم هستند مثل افغانستان و پاکستان. گروه‌های تروریستی به بهانه پناهگاه کشورهای فقیر و ضعیف را قربانی اقدامات خود می‌کنند. عضوگیری آنها در چنین کشورهایی مدیون نارضایتی‌های پرورش یافته از فقر است. بر عکس این دو کشور، کشور ترکیه که رشد هشت درصدی را تجربه می‌کند و ثروت مردم رو به افزایش است تمایل مردم به گروه‌های سلفی‌گری بسیار کمتر است و هیچ دغدغه مادی نمی‌تواند آنان را به سمت درآمدی نظامی‌گری سوق دهد. گرچه فقر و بی‌عدالتی خودبه‌خود به خشونت منتهی نمی‌شود اما در شرایط زمانی و مکانی خاص و تحت تاثیر پاره‌ای از عوامل، ممکن است که به فروپاشی هنجارهای حاکم و اصول و قوانینی که مانع خشونت می‌گردند؛ شوند و نابسامانی اجتماعی فراهم آورند که در آن صورت، اعمال خشونت غیرقابل پیش‌گیری است. امیل دورکیم معتقد است که نابسامانی اجتماعی در نهایت موجب پیدایش حس رنجیدگی و ملامت آزار دهنده‌ای می‌شود که نتیجه آن به دو صورت خودکشی و دیگرکشی بروز کند (ژیلبر آشکار، ۱۳۸۴: ۶۷) البته این موضع رئیس

پیشین سازمان تجارت جهانی، وزیر کنونی خزانه‌داری انگلستان و بسیاری از محققان مبنی بر رابطه فقر و تروریسم با نقادی‌های گسترده‌ای روبرو بوده است. اینکه آیا تروریسم واقعا در تنگدستی و فقدان تحصیلات ریشه دارد یا نه؟ از نظر عقلی ممکن است بپذیریم احتمالا درگیر شدن افرادی که عملا یا تقریبا چیزی برای از دست دادن ندارند در فعالیت‌هایی که به نابودی خودشان منجر می‌شود از بقیه افراد بیشتر است. این شعور متعارف را می‌توان نتیجه مقایسه بی‌واسطه از تحلیل‌های پیشین از فعالیت‌های تروریستی تلقی کرد. به عنوان مثال نظریه اقتصادی و سنتی جنایت (Becker, 1968: 169) را می‌توان برای تحلیل فعالیت‌های تروریستی وام گرفت. از نظریه اقتصادی خود کشی (Hamermesh, 1974: 83) برای تحلیل عملیات انتحاری بهره برد. یا وضع اقتصادی فرقه‌های مذهبی "برمان" (Economist's View of berman, 2000: 905) برای تبیین مشارکت در گروه‌های تروریستی جدا از دیگران استناد کرد. به کارگیری این نظریه‌ها به منظور تبیین انواع تروریسم ممکن است به غلط به ما بفهماند که مقصود این است که این اشخاص به خاطر نبود زمینه کافی برای چیره شدن بر بی‌عدالتی‌های اجتماعی و اقتصادی با تملایات تروریستی بیشتر به شیوه‌ای خاص گرایش دارند. شیوه افرادی با فرصت‌های کمتر درون دنیای حقوقی با دنیای بیرونی یا دنیای سکولار آمادگی بیشتر و محتمل‌تری جهت ارتکاب جنایت و خودکشی یا پیوستن به فرقه‌های مذهبی افرادی با مجال کمتر نیز مستعد پیوستن به گروه‌های تکفیری هستند.

چهارم - مزیت‌های ژئوپلیتیک ج.ا.ا. در دفاع نرم

ج.ا.ا. ایران از مزیت‌های ژئوپلیتیکی مطلوبی در عرصه دفاع نرم برخوردار است. این کشور مرز طولانی پرمنفذ با کشورهای مهد پرورش گروه‌های تکفیری دارد. این مرزهای طولانی متضمن فرصت‌ها و تهدیدهایی در مواجهه با گروه‌های تکفیری است. همچنین ج.ا.ا. ایران روابط دیرینه‌ای با سیاستمداران، احزاب و گروه‌های شبه نظامی اصلی شیعه و کرد در منطقه دارد. قربت‌های مذهبی و فرهنگی دارد و روابط گسترده تجاری و اقتصادی از دیگر مزیت‌های ج.ا.ا. با کشورهای پیرامونی خود است. برای ج.ا.ا. ایران، قدرت نرم عناصر مختلف قدرت ملی را شامل می‌شود. برای مثال ج.ا.ا. سطح تجارت و سرمایه‌گذاری را در عراق تقویت کرده است، اغلب از قراردادهای تجاری برای تقویت متحدان محلی استفاده کرده است، و اقدام به فروش کالاهای یارانه‌ای ارزان در عراق کرده است. ج.ا.ا. ایران حدود ۱۰ درصد برق مورد نیاز عراق را تامین می‌کند. ج.ا.ا. ایران از طریق تامین هزینه مالی فعالیت روحانیونی که در "قم" آموزش دیده‌اند درصدد تقویت اسلام در جوامع شیعه و تقویت روابط همبستگی با جوامع شیعه در سراسر جهان است که می‌توانند به عنوان پایگاه‌های خارجی حمایت از ج.ا.ا. ایران و متحدان

این کشور در صورت تهاجم احتمالی دشمن عمل کنند. حزب‌الله لبنان و گروه‌های شیعی فعال در عراق متحدینی قابل اعتماد برای ج.ا.ا به نظر می‌رسند. اخبار و برنامه‌های سرگرمی عربی زبان ابزار موثر رسانه‌ای ج.ا.ا برای تقویت ارتباط با جامعه شیعی منطقه و مواجهه با گروه‌های تکفیری است. در حقیقت قدرت نرم ایران بزرگترین تهدید بلندمدت را متوجه جریان تکفیری خواهد کرد. به نظر می‌رسد ج.ا.ا زمانی می‌تواند در مقابله با جریان‌های تکفیری بر علیه اسلام، وضعیت تهاجمی بگیرد که منابع قدرت خود در این مصادف نرم را شناسایی کرده و با سازماندهی این منابع، تهدیدات را به فرصت تبدیل نمایند. اشاعه فرهنگ با تاکید بر همبستگی اسلامی، ترویج تعالیم اهل بیت(س) و معارف مهدوی از جمله منابع قدرت نرم ج.ا.ا است که در صورت سازماندهی و بهره‌گیری توسط علمای مسئول، می‌تواند به عنوان قدرت نرم، علیه جریان‌های تکفیری عمل نماید.

اگر ارزش‌های ج.ا.ا برای جوامع اسلامی دیگر جذاب باشد، قدرت نرم را به وجود می‌آورند و اگر جذاب نباشند، چنین قدرتی نیز به وجود نمی‌آورد. قدرت نرم به جامعه‌ای بستگی دارد که باید جذب این ارزش‌ها شود و مانند قدرت سخت نیست. قدرت نرم، محصول و برآیند تصویرسازی مثبت، ارائهٔ چهرهٔ موجه از خود، کسب اعتبار در افکار عمومی داخلی و جهانی، قدرت تأثیرگذاری غیرمستقیم توأم با رضایت بر دیگران و... می‌باشد. به طوری که امروزه، این قرائت از قدرت در مقابل قدرت سخت، قدرت نظامی و تسلیحاتی که به نحوی توأم با اجبار و خشونت‌های فیزیکی است به کار می‌رود. بنابراین می‌توان گفت: قدرت نرم، توانایی شکل‌دهی به ترجیحات دیگران است و جنس آن از نوع اقتناع است؛ در حالی که چهرهٔ زمخت و سخت قدرت از نوع وادار و اجبار کردن است. جوزف نای از پیشگامان طرح قدرت نرم، در کتاب «کاربرد قدرت نرم» بر این عقیده است که: قدرت نرم، توجه ویژه‌ای به اشغال فضای ذهنی کشور دیگر از طریق ایجاد جاذبه است و نیز زمانی، یک کشور به قدرت نرم دست می‌یابد که بتواند (اطلاعات و دانایی) را به منظور پایان دادن به موضوعات مورد اختلاف به کار گیرد و اختلافات را به گونه‌ای ترسیم کند که از آنها امتیاز گیرد (جوزف نای، ۱۳۸۲: ۱۰). همچنین قدرت نرم، مباحث عقلانی و ارزش‌های عمومی را شامل می‌شود و هدف آن، افکار عمومی خارج و سپس داخل است. از این رو می‌توان گفت: قدرت نرم، رفتار توأم با جذابیت قابل رؤیت، اما غیرمحسوس است. چه در قدرت نرم و یا قدرت فرهنگی، بر روی ذهنیت‌ها سرمایه‌گذاری می‌شود و از جذابیت برای ایجاد اشتراک بین ارزش‌ها و همهٔ خواست‌ها سود می‌جوید. از این چشم‌انداز، قدرت نرم به آن دسته از قابلیت‌ها و توانایی‌ها گفته می‌شود که با به کارگیری

ابزارهایی چون فرهنگ، آرمان و یا ارزش‌های اخلاقی، به صورت غیرمستقیم بر منابع یا رفتارهای دیگر کشورها اثر می‌گذارد. بنابراین به نظر نای، «قدرت نرم (قدرت فرهنگی) زمانی اعمال می‌شود که یک کشور، سایر کشورها را وا دارد چیزی را بخواهند که خود می‌خواهد». توانایی تأثیرگذاری به آن چه دیگر کشورها می‌خواهند، با منابع نامحسوس مثل فرهنگ، ایدئولوژی و نهادها ارتباط دارد (هربرت شیلر، ۱۳۷۷: ۱۰۰).

جریان‌های تکفیری جهان اسلام

سلفی‌ها از حیث اعتقادی به دیدگاه‌ها و اندیشه‌های "احمد بن حنبل" (متولد ۲۴۱)، "احمد بن تیمیه" (متولد ۷۲۸)، "ابن‌القیم الجوزیه" (متولد ۷۵۱) و "محمد بن عبدالوهاب تیمیمی نجدی" (متولد ۱۱۱۵-۱۲۰۶) استناد می‌جویند. این جنبش دینی طی دو قرن اخیر در متن مذهب اهل سنت وجود آمد. در شکل‌گیری، نضج و قوام این جریان سه کانون عقیدتی نقش داشته‌اند. اول و مهمترین آن در حجاز بود ذیل همکاری محمد ابن عبدالوهاب و حاکم سعودی. سلفیه بعد از "محمد بن عبدالوهاب" به صورت یک شکل و ساختار سیاسی درآمد و هم پیمانی عبدالوهاب با "محمد بن سعود"، پایه‌گذار پادشاهی آل سعود در عربستان به این روند هم تسریع بخشید و هم آن را متشکل‌تر کرد. دوم در مصر ذیل جنبش احیایی و اصلاحی دینی که بعدها موسوم به اخوان‌المسلمین شد و سوم در شبه‌قاره هند که از دل فرقه صوفیانه دیوبندیه ناشی شد. هر سه جریان کم و بیش در این شعار "الاسلام هوالحل" مشترک بودند و نسخه علاج مصایب جوامع مسلمان را در بازگشت به سنت سلف صالح می‌دانستند. در این نگاه سلف به معنای پیشینیان و گذشتگان است (ابن‌منظور، ۱۴۱۴، ج ۶؛ صص ۳۳۰-۳۳۱؛ ابن فارس، ۱۴۱۰ ج ۳ ص ۹۵) و پیشینیان هم کسانی نیستند مگر صحابه، تابعان و علمای قابل اعتماد حدیث در سه قرن اول اسلام. (فرمانیان ۱۳۹۲ ص ۲۸۵-۲۶۹). جریانات سلفی معتقدند فهم و درک سلف قرون فاضله از کتاب و سنت از فهم خلف (که مسلمانان امروز منظور است) برتر است. به نظر می‌رسد ارجحیت فهم سلف صالح نسبت به انسان امروزی از دید ایشان روایتی باشد که بخاری از پیامبر اسلام نقل کرده است: خیر القرون قرنی ثم یلونی ثم یلونی "بهترین قرن قرن من است، سپس قرن بعدی سپس قرن بعدی (بخاری، ۱۴۲۲ق. حدیث ۴۷۳. و ابن تیمی، مجموع فتاوا، ج ۴ ص ۳۴۶). در برخی روایات نقل شده است "بعد از این سه قرن خیری نیست (بخاری، همان حدیث ۴۳۶۵) و ابن تیمیه با استناد به "خیریت" در این روایت که به صورت عام و مطلق بیان شده است، همه چیز این سه قرن را بهتر از دیگر قرون پنداشته و این قرون را قرون "فاضله" می‌نامد (ابن تیمیه ۱۴۲۶ق. ج ۴ ص ۳۲۱).

سلفی‌ها به لحاظ معرفت‌شناسی حس گرا هستند، از نگاه روش‌شناسی ظاهرگرا هستند و بدیهی است این نوع منهج در تحلیل آیات و روایات زمینه کژفهمی را فراهم می‌آورد و "نقل‌گرایی" آنان به سمت ترجیح نقل بر عقل شیفت پیدا می‌کند... از نگاه سلفیون عقل در شئون دینی صلاحیت ندارد (سیدنژاد، ۱۳۸۹، ص ۴۷). زیرا عقل محل حضور و حکم فرمایی شیطان است. به باور آنها شیطان ذهن عقل‌گرایان را با حربه علم و امثالهم آستن سوالات، شبهات و به تبع بدعت‌ها و فتنه‌ها می‌کند (سعادت، ۱۳۱: ۱۳۹۳). مطابق این نگاه سؤال کردن از اساس ممنوع است و جز در موارد ضروری جایز نیست. سلفیون از سوی دیگر متصوفه (غیرعقل‌گرا) را که دم از طامات و کرامات می‌زنند به باد انتقاد می‌گیرند و همچنین فلاسفه و متکلمین از دم تیغ نقد و تکفیر آنها مصون و محفوظ نمی‌مانند (هوشنگی، و سیفی، ۴۴-۶۷: ۱۳۹۰)

اهمیت ظاهر گرایی نزد سلفیها از آنجا معلوم می‌شود که مرز بین اهل سنت و غیر اهل سنت را در همین ویژگی می‌دانند (بن باز، ۱۴۱۶: ۸) به هر حال ظاهر گرایی سلفی‌ها سبب شده که آنها عدول از معنای ظاهری آیات و روایات را جایز ندانند. از این رو دو اصل مهم تأویل و مجاز را نیز نمی‌پذیرند (الالبانی، ۱۴۳۱، ج ۳: ص ۷۸۳). تکفیر گرایی محصول اجتماعی سلفیه جهادی در عصر حاضر است. سه جریان قدرتمند تکفیری طی چهار دهه اخیر از اندیشه سلفی شکل گرفته است: سلفیه تکفیر به‌عنوان یک جریان ایدئولوژیک و مذهبی مشترک، این گروه‌ها را به یکدیگر مرتبط می‌کند. این جریان ایدئولوژیک بر اساس تفسیری خاص از اسلام استوار است و بر تحقق هدف‌های جهادی و اسلامی تأکید دارد. علاوه بر این، این گروه‌ها از نظر مراکز تأثیرگذاری و ایدئولوژیکی نیز با یکدیگر مرتبط هستند. برخی اعضای این گروه‌ها به طور فردی یا سازمانی از یک گروه به دیگری جابجا می‌شوند و تجارب و تکنیک‌های خود را به اشتراک می‌گذارند...

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش بخاطر تمرکز بر یک مسئله عینی و امروزی جهان اسلام از نوع کاربردی و بخاطر تمرکز بر واقعیت‌های تاریخی و واقعیات امروزی جهان اسلام از روش تحقیق توصیفی با رویکرد تحلیل کیفی تاریخی و تحلیل محتوا بهره می‌برد. تبیین سیاست دفاع نرم در مواجهه با جریانهای فکری تکفیری در جهان اسلام، هدف اصلی تحقیق است بنابراین "تبیین ابعاد و ویژگی‌های دفاع نرم" و "تبیین ابعاد و ویژگی‌های جریان فکری تکفیری در جهان اسلام"

به‌عنوان اهداف فرعی پژوهش می‌باشد. "سیاست دفاع نرم در مواجهه با جریانهای تکفیری در جهان اسلام چگونه باید باشد؟" سوال اصل پژوهش است.

هرآنچه که در باره مبانی اجتماعی و اندیشه‌ای و نوع عملکرد جریانهای فکری تکفیری و همچنین چگونگی رهیافت دفاع نرم در مقابل این جریان فکری به محقق اطلاعات بدهد جامعه مورد مطالعه می‌باشد. بنابراین جامعه مورد مطالعه پژوهش عبارت است از اسناد، مدارک، کتب، پژوهش‌ها و مصاحبه‌های از نظر روش علمی قابل اعتنا راجع به جریانهای فکری تکفیری و دفاع نرم در مقابل این جریان فکری به قدر کفایت نظری برای پژوهش حاضر؛ از آنجا که پژوهش با رویکرد کیفی و حاصل تتبعات نظری پژوهش‌گر است، بنابراین روش گردآوری مطالب کتابخانه‌ای و ابزارهای گردآوری اطلاعات رجوع به اسناد، مدارک، ژورنال‌ها و پژوهش‌ها و گزارش‌های تحقیقاتی و رسانه‌ای گردآوری شده اکنون است.

تجزیه تحلیل تحقیق با رویکرد کیفی و بهره‌گیری از اسناد و مدارک و مطالعات کتابخانه‌ای و مبنا قرار دادن چارچوب نظری (تقابل اسلام ناب محمدی-اسلام آمریکایی) است بنابراین محقق تقابل اسلام ناب محمدی و اسلام مورد نظر جریان تکفیری را مبنای تحلیل قرار داده و به ارائه رهیافت مواجهه و دفاع در مقابل جریانهای تکفیری می‌پردازد.

تجزیه تحلیل

تجزیه تحلیل محیط تحقیق بر بنیاد تبیین تاثیر متغیرهای مستقل پژوهش یعنی جریان فکری اسلام ناب محمدی و جریان فکری تکفیری بر شکل‌گیری سیاست دفاع نرم می‌باشد. چون سیاست دفاع نرم بر بنیاد نرم‌افزار فرهنگ است، بنابراین به عنوان یک متغیر مداخله‌گر مود توجه گروه محققین است. شخصیت نظریه پرداز دوگانه اسلام ناب. اسلام تکفیری (آمریکایی) امام خمینی است. وقتی که امام خمینی (ره) به تبیین دوگانه اسلام ناب محمدی-اسلام آمریکایی پرداخت، ایران اسلامی و انقلابی را با مختصات اندیشه شیعی عدالت‌گرا و ظلم‌ستیز نماینده اسلام ناب محمدی معرفی نمود و اسلام گروه‌های تکفیری و برخی رژیم‌های سنتی عرب را که با غرب هم‌نوایی می‌کردند به عنوان نماینده اسلام آمریکایی معرفی نمود. در تبیین اسلام آمریکایی، امام خمینی علاوه بر گروههای تکفیری که در ترور شخصیت‌های مطرح اسلام ناب مانند مبارزان اسلام ناب در شبه قاره هند و خاورمیانه فعال بودند، تیغ نقد خود را متوجه مرتجعین و واپس‌گراهای داخلی نیز می‌نماید که نسبتی با ظلم‌ستیزی و استبدادستیزی و استعمارستیزی نه در زمان مبارزات پیش از انقلاب اسلامی داشتند و نه دوران جنگ تحمیلی و دفاع مقدس.

نکته پراهمیت مکتب اندیشه‌ای امام خمینی(ره) نقد ارجاع و تحجرگرایی است. حلقه اتصال گروه‌ها و جریانهای تکفیری امروز به خط فکری اسلام امریکایی همان تحجر و واپسگرایی این جریان خطرناک فکری جهان اسلام است. آنچه که رفتار خشونت آمیز گروههای تکفیری را از سایر تروریست‌ها جدا می‌سازد، آن است که انگیزه‌های مذهبی به عنوان اصلی‌ترین ویژگی ترورهای آنها به شمار می‌آید. در واقع انگیزه‌های مذهبی باعث شده است تا تکفیری‌ها خشونت را وظیفه‌ای الهی برای خود دانسته و در نتیجه برای اعمال خود مشروعیت مذهبی ارائه کنند. آنان با تعمیم مفهوم شرک بر مخالفین خود اعم از شیعه؛ سنی و مسیحی از یک سو؛ و نیز استناد ناصواب به سنت و سیره صحابه ابرار در انجام نوع فجیعی از کشتن مثل سر بریدن، از سوی دیگر، چنین اقدامی را عملی ثواب می‌دانند و تبعاً از میان برداشتن انبوهی از آنان را که از مسیر عملیات‌های انتحاری می‌سورتر است، دروازه بهشت قلمداد می‌نمایند. در بسیاری از موارد گروه‌های تکفیری، دارای علایق مذهبی از دیدگاه ایدئولوژی کلی‌گرایانه برخوردارند؛ بدین معنی که دنیا را میدان نبرد میان خیر و شر^۴ می‌دانند. در همین راستا نیز از واژگانی کیهانی^۵ و دیالکتیکی از قبیل مومنین در مقابل کافران، نظم علیه هرج و مرج و عدالت علیه بی‌عدالتی استفاده می‌کنند. در نتیجه اکثر این گروه‌ها از سمبل‌های مذهبی برای جمع کردن مردم در اطراف خود استفاده می‌کنند. آنها خود را مستضعفینی معرفی می‌کنند که برای احقاق حق خود علیه ستمگران قیام کرده‌اند و می‌خواهند ملت خود را یا از دست حاکمان ظالم و یا از دست دشمنان خارجی نجات دهند.

گروه‌های تکفیری، از جمله طالبان، القاعده و داعش، گروه‌هایی هستند که تحت تأثیر جریان سلفیه جهادی در شبه‌قاره هند قرار دارند و تأثیرگذاری آنها در مناطقی مانند افغانستان، عراق و شام قابل مشاهده است. این گروه‌ها به واسطه ارتباطات و تأثیرات جریان سلفیه تکفیر به یکدیگر مرتبط هستند و رویکرد سیاسی آنها بطور اساسی رویکردی ضدانسانی و تروریستی است. یکی از ویژگی‌های بارز گروه‌های تکفیری، تمایل بیشتر آنها به هدف‌گیری از شهروندان غیرنظامی است. در عمل، آنها بی‌توجه به جنس و سن اهداف، ترتیب دادن به حملات خود را براساس اهداف سیاسی و ایدئولوژیکی خود انجام می‌دهند. این موضوع باعث شده است که بخش عمده‌ای از جامعه، از جمله همکیشان خود، این گروه‌ها را رد کنند و آنها را به‌عنوان جریانی ضدانسانی و تروریستی محکوم کنند. علاوه بر این، جنگی که توسط گروه‌های تکفیری

^۴ Good and Evil

^۵ Cosmic

آغاز شده است، ویژگی‌های منحصر به فردی دارد. این جنگ‌ها غیرعادی، غیرمتعارف و غیرمتمرکز شده‌اند. در گذشته، جنگ‌ها عمدتاً بین دولت‌ها یا نیروهای نظامی برگزار می‌شدند، اما در این حالت، گروه‌های تکفیری هدف قرار دادن همزمان دولت‌ها و مردم را دنبال می‌کنند. این مسئله باعث شده است که تهدید تروریستی از سوی این گروه‌ها، به همه لایه‌های جامعه تأثیر بگذارد و امنیت عمومی را به خطر بیندازد. اعضای گروه‌های تکفیری هیچ یکنواختی در لباس‌پوشش ندارند و به جای آن، اهداف خود را از میان مردم عادی انتخاب می‌کنند. این امر باعث می‌شود که تشخیص اعضای این گروه‌ها و پیشگیری از حملات آن‌ها بسیار مشکل شود. علاوه بر این، استفاده از روش‌های تروریستی به عنوان ابزار اصلی جنگ، این گروه‌ها را از سایر جنگ‌های قبلی متمایز می‌کند. در نهایت، رویکرد سیاسی گروه‌های تکفیری بطور اساسی رویکردی ضدانسانی و تروریستی است. آن‌ها با اتکا بر ایدئولوژی خود و استفاده از روش‌های تروریستی، به دنبال تحقق هدف‌های سیاسی و ایدئولوژیکی خود هستند. این رویکرد باعث تهدید جدی برای امنیت جهانی و استقرار صلح و آرامش در مناطق مختلف جهان شده است. همگرایی با جریان‌های فکری عقلگرا در میان اهل تسنن بصورت خاص و در جهان اسلام بصورت عام از اهمیت برخوردار است. احیاء عملی روش‌های تربیتی و تبشیری پیامبراعظم(ص) و امامان معصوم(ع) و پیروی از سنت سلف صالح با تعریف دقیق اسلام ناب محمدی و ستاندن این حربه از دستان خون‌آلود جریان فکری تکفیری از اهمیت برخوردار است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

نتیجه‌گیری

یکم- امام خمینی(ره) رهیافت مقابله با جریان تحجرگرا و اسلام امریکایی را با کنش روایت‌گرایانه و نرم به پیش برد. امام(ره) با تحلیل روایت‌گونه و روان و برای فهم توده‌ها از اسلام ناب محمدی و اسلام امریکایی به تثبیت هژمونی گفتمان اسلام ناب محمدی مدد رساند و اسلام امریکایی را به شدت منزوی نمود. روایت‌گری امام خمینی از اسلام امریکایی در واقع تکنیک گفتمان‌سازی بود. این تکنیک وجوه و ابعاد نرم افزاری اسلام امریکایی را عیان نمود.

دوم- دفاع نرم مقوله‌ای توسعه‌ای است و فرهنگ و ارزش‌های بنیادین ملی و تمدنی از عناصر مهم آن است، بنابراین برای صورت‌بندی سیاست دفاع نرم توسعه در مناطق جغرافیایی آماج جریان فکری تکفیری ضرورت دارد. توسعه متوازن و همه‌جانبه مناطق جغرافیایی جهان اسلام مانند عراق و سوریه که به علت استبداد و خشونت طولانی مدت حکومتها و فقدان تربیت اجتماعی از ظرفیت بالای خشونت برخوردارند راهی برای غلبه نرم بر بحران جریان‌های تکفیری است. هرچند توسعه متوازن این مناطق نیازمند صورت‌بندی حکومت‌های توسعه‌گراست اما

حکومت‌های پیرامونی و همسایه از طریق دیپلماسی عمومی و اقتصادی و سیاسی فعال می‌توانند بر روند توسعه این مناطق موثر باشند.

پیشنهاد

یکم- تعمیق گفتمان اسلام ناب محمدی بر ساخته اندیشه سیاسی امام خمینی(ره)، استفاده از ابزار رسانه‌ای و گفتمان‌سازی در محافل دانشگاهی و توسعه آن با کنفرانسها و سمینارهای علمی منطقه‌ای و بین‌المللی از اهمیت برخوردار است.

دوم- حوزه رسانه در دفاع نرم از اهمیت بی‌بدیلی برخوردار است، بنابراین ارائه دفاعی چندلایه به شرح ذیل پیشنهاد می‌گردد: آن دسته از سایت‌ها و رسانه‌های منتسب به جریان مذهبی تشیع در جهان اسلام ضرورت دارد که رویکردی احترام‌آمیز نسبت به بزرگان اهل سنت در پیش بگیرند، هرگونه رویکرد غیراحترام‌آمیز، آتش فتنه و کینه‌جویی را در جهان اسلام شعله‌ور می‌نماید. مقام معظم رهبری اسلامی ایران چه در دوران ریاست جمهوری و چه در دوران رهبری همواره رویکردی توأم با احترام نسبت به بزرگان اهل سنت داشته است. این رویکرد یک شاخص اتحاد برای تمام مذاهب جهان اسلام است. از طرفی بطور همزمان رسانه و دستگاه فرهنگی ج. ا. ا. اعم از صدا و سیما، سازمان تبلیغات اسلامی و نظام دانشگاهی به تبلیغ صحیح رشته‌ها و علقه‌های مشترک جهان اسلام بر پایه تعالیم قرآن، پیامبراعظم(ص) و آموزه‌های اخلاقی و حقوق بشری اسلام بپردازد. محور این فعالیت آرام اما گسترده رسانه‌ای مبتنی بر خشونت زدایی باشد. در حوزه نظام دانشگاهی تبادل گسترده استاد و دانشجو و در حوزه علمیه نیز تبادل گسترده طلبه و استاد حوزوی از اهمیت برخوردار است.

سوم- ساخت اجتماعی کشورهای مهد جریان فکری تکفیری مانند عراق، سوریه، عربستان و یمن از توسعه نیافتگی اجتماعی و فرهنگی رنج می‌برد. ساخت اجتماعی و فرهنگ انباشته تاریخی این مناطق هسته‌های خشونت و ناهنجاریهای اجتماعی را در بطن خود دارد. گذشته تاریخی این مناطق غنیمت و غارت مبتنی بر قدرت قاهره قبیله را از وسایل تمشیت امور معرفی می‌نماید. به این ترتیب جریان‌های فکری حنبلی و وهابی در این مناطق مخاطبینی جدی پیدا نمود. از طرف دیگر تجربه استعمار مخصوصا در قرن نوزدهم میلادی آتش بیگانه‌ستیزی به شیوه‌های خشونت‌آمیز را در این مناطق شعله‌ور کرد. اما حکومت‌های تشکیل شده در این مناطق نیز نه بر اساس روش‌های اسلامی و مردمی بلکه حاصل تعامل قبایل قدرتمند با استعمارگران غالب در این مناطق بودند. بنابراین هیچ تلاشی برای توسعه متوازن اجتماعی این مناطق شکل نگرفت. بنابراین بهره‌گیری از دستگاه رسانه‌ای قدرتمند برای توسعه

فرهنگی در این مناطق از روشهای معقول و کم هزینه مواجهه با جریان فکری تکفیری می‌باشد.

چهارم- توسعه دیپلماسی عمومی و ایجاد روابط گسترده با مردمان مناطق مستعد رشد جریانهای تکفیری به عنوان دفاع نرم در مقابل این جریان فکری از اهمیت برخوردار است. دیپلماسی عمومی فارغ از دخالت دولتها بر توسعه روابط ملل بر پایه اشتراکات فرهنگی اجتماعی و مناسبات معقول اقتصادی تاکید دارد. با توسعه دیپلماسی عمومی مردمان این مناطق وارد چرخه ارتباطات بین‌الدولی شده و به سمت جریانهای فکری تکفیری سمت و سو پیدا نمیکنند.

پنجم- توسعه دیپلماسی اقتصادی: امروزه ژئواکونومی یک کلیدواژه تاثیرگذار در معادلات جهانی است. کشورهای دنیا با توسعه روابط اقتصادی، انعقاد قراردادهای بیع متقابل و دعوت کشورهای دیگر به سرمایه‌گذاری در کشور خود به ایجاد امنیت نظامی کشور خود مدد می‌رسانند. توسعه روابط اقتصادی با مناطق متأثر از جریان فکری تکفیری در یک پروسه زمانی بلندمدت دفاع نرم در مقابل این جریان فکری را تقویت می‌نماید.

ششم- جمهوری اسلامی می‌تواند با توسعه مناطق مرزی و گسترش ارتباطات مردمی برون‌مرزی هم به توسعه گفتمان فرهنگی انقلاب اسلامی مدد برساند و هم امنیت را بر مدار فرهنگ و قدرت نرم حفظ کند و هم به منزوی‌سازی جریانهای فکری تکفیری مدد برساند.

قدردانی

از تمامی کسانی که ما را در نوشتن این مقاله یاری نمودند کمال تشکر و قدردانی را داریم.

منابع فارسی

- آشکار، ژیلبر؛ جدال دو توحش. (۱۳۸۴). *بازده سپتامبر و ایجاد بی‌نظمی نوین جهانی* (ترجمه حسن مرتضوی)؛ تهران: نشر اختران.
- بارتلی، هانری. (۱۳۹۰). *پیشرفت و فقر، مفاهیم و دیالکتیک آنها در تمدن‌ها و فرهنگ‌ها*، و مارک هنری، پاولی "فقر، پیشرفت و توسعه" (ترجمه: مسعود محمدی)؛ تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
- سیدنژاد، سیدباقر. (۱۳۸۹). *سلفی‌گری در عراق و تاثیر آن بر جمهوری اسلامی ایران*. مطالعات راهبردی، ۱۱(۱۳) (مسلسل ۴۷)، ۹۵-۱۲۲.
- شیلر، هربرت. (۱۳۷۷). *وسایل ارتباطی جمعی و امپراتوری امریکا* (ترجمه احمد عابدینی)؛ تهران: نشر سروش.
- سنبلی، نبی، دیپلماسی فرهنگی و نقش آن در پیشبرد منافع ملی، ۱۳۹۱، مندرج

- عنایت، حمید. (۱۳۹۸). اندیشه سیاسی در اسلام معاصر؛ تهران: انتشارات خوارزمی
- کاظمی، علی اصغر. (۱۳۶۹). نقش قدرت در جامعه و روابط بین‌الملل؛ تهران: نشر قومس.
- صحیفه نور ج ۱۵ ص ۷ سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی با همکاری انتشارات سروش، چاپ اول ۱۳۶۹.
- مشفق، محمد علی (۱۳۸۶). قدرت نرم، روزنامه اعتماد ملی، ۳۰ دی‌ماه ۱۳۸۶: ۴.
- نای، جوزف. (۱۳۸۲). کاربرد قدرت نرم (ترجمه سید رضا میرطاهر)؛ تهران: نشر قومس.
- نایینی، علی محمد. (۱۳۸۹). درآمدی بر ماهیت شناسی جنگ نرم. راهبرد دفاعی، ۸(۲۸)، ۳۲-۱۲۱.
- نقیب زاده، احمد. (۱۳۸۴). ضرورت یک دیپلماسی فرهنگی، همشهری دیپلماتیک، ۱۳۸۴، شماره ۸۱.
- هادیان، ناصر، و احدی، افسانه. (۱۳۸۸). جایگاه مفهومی دیپلماسی عمومی. روابط خارجی، ۱(۳)، ۸۵-۱۱۷.
- هوشنگی، حسین و محمود سیفی (۱۳۹۰). بنیادگرایی سلفی: مبانی مشترک سلفی، بنیادگرایی و سلفی: بازشناسی طیفی از -جریانهای دینی، به کوشش حسین هوشنگی و احمد پاکتچی، تهران: دانشگاه امام صادق
- رضانی دهقی، رسول و امین زاده، علی محمد. (۱۴۰۲). الگوی تاب آوری سایبری سامانه ها و محصولات دفاعی. علوم و فنون نظامی، ۱۹(۶۴): ۹۱-۱۱۰.
- بیگدلی، حمید و موسی زاده، محمد. (۱۴۰۲). فرآیند تحلیل سلسله مراتبی در مدل سازی و حل بازی‌های ماتریسی در محیط نوتروسوفیک و کاربرد آن در مسائل نظامی. علوم و فنون نظامی، ۱۹(۶۴): ۵-۳۲.
- فرهنگ، سجاد و آرون، حمید. (۱۴۰۲). تأثیر کاربرد فناوری‌های شبیه‌سازی دیجیتال بر یادگیری شناختی اجتماعی رفتار اخلاقی در سازمان‌های نظامی. آینده‌پژوهی دفاعی، ۸(۲۹): ۱۶۱-۱۳۷.
- ابراهیمی، فضا و اسدنیاء، ابوالفضل. (۱۴۰۱). تحلیل علم سنجی از مقالات آینده پژوهی منتشر شده در نشریات علمی ایران. آینده‌پژوهی دفاعی.

منابع انگلیسی

- Tucker, D. (2001). What is new about the new terrorism and how dangerous is it?. *Terrorism and political Violence*, 13(3), 1-14.
- Ranstorp, M. (1996). Terrorism in the Name of Religion. *Journal of international affairs*, 41-62.
- Becker, G. S. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of political economy*, 76(2), 169-217.

- Becker, G. S. (1998). Crime and punishment: an economic approach. In Law and economics: an anthology (pp. 437-452). Anderson Publishing.
- Berman, E. (2000). Sect, subsidy, and sacrifice: an economist's view of ultra-orthodox Jews. The Quarterly Journal of Economics, 115(3), 905-953.